

Sveriges Konsumenters policy – Digitala rättigheter

Internet och digitalt material är en enorm källa till kunskap och kultur. Musik, texter, bilder, film får en helt annan tillgänglighet än den någonsin tidigare haft. Samtidigt målas ett motsatsförhållande upp av industrin mellan artisters rättigheter och konsumenters efterfrågan. För konsumenterna måste det finnas rättigheter som gör det möjligt att utnyttja den potential som finns i digitala medier och att genom fria val ta del av kunskap och kulturell mångfald.

”Att ladda ner musik från en kompis dator är som att stjäla en CD från butiken!”. ”Vi måste skydda artister som blir rånade av konsumenterna på Internet”. Uttalanden som dessa har de senaste åren basunerats ut till allmänheten när man talar om konsumenternas beteende i den digitala världen. Hur kommer det sig att musik- och filmindustrin kan måla ut konsumenterna som grova brottslingar även när det handlar om kopiering för privat bruk? Är det helt enkelt så att konsumenterna överhuvudtaget inte har några rättigheter i den digitala världen? Stämmer det av industrin påstådda motsatsförhållandet mellan artisters rättigheter och konsumenters efterfrågan?

Denna policy tar upp Sveriges Konsumenters policy i dessa frågor och utgår från att även konsumenterna har rättigheter i den digitala världen.

DRM (Digital Rights Management)

Industrin försöker ofta begränsa konsumenternas användande av digitalt material genom så kallat ”DRM” (Digital Rights Management), ett samlingsbegrepp för olika tekniska kontrollsystem som begränsar obegränsat kopierande. Exempel på DRM är hur DVD-skivor regionindelas vilket exempelvis hindrar konsumenterna att köpa en DVD i USA för användning i Europa.

Ett andra exempel är hur en ”bränd” CD-skiva endast kan spelas på vissa CD-spelare. Den kan fungera på CD-spelaren som sitter i datorn, men om man vill lyssna på skivan i bilen, måste man betala för

musiken en gång till. Ett tredje exempel är hur stora företag som Apple och Microsoft hindrar konsumenterna att använda nedladdad musik på det sätt man vill genom att använda egna filformat och egen mjukvara.

Sveriges Konsumenter kräver att konsumenterna ges klara rättigheter i sitt användande av digitalt material och att dessa under inga omständigheter får begränsas av DRM-teknik.

Vid sidan om detta kräver vi att konsumenterna åtminstone skall ha följande rättigheter.

Rätten att inte bli utpekad som brottsling utan grund

Piratkopiering är ett allvarligt globalt problem, inte sällan med klara kopplingar till den organiserade brottsligheten. Konsumenterna ska heller inte köpa piratkopierade CD eller DVD-skivor.

Däremot är det i många fall inte brottsligt att reproducera material för privat, icke-kommersiellt bruk, men trots detta blir även dessa konsumenterna stämplade som brottslingar. Industrin har under en längre period bedrivit skrämselkampanjer, inklusive drivandet av rättsprocesser och hot om dryga skadestånd. Hur kan konsumenterna förväntas respektera industrins och artisters rättigheter, när de själva målas upp som grova brottslingar?

Rätten att fritt kopiera digitalt material för privat bruk

Även om det är fullt lagligt för konsumenterna att kopiera digitalt material, hindrar inte sällan DRM konsumenterna från att utnyttja denna rättighet till fullo. Kopieringsskyddade CD-skivor är ett exempel som har fått mycket kritik av flera europeiska konsumentorganisationer. Enligt gällande EU-lagstiftning är det upp till industrin att uppställa i princip vilka avtals- och licensvillkor som helst för användandet av digitalt material. I praktiken kan detta, tillsammans med DRM-teknik, innebära att konsumenterna inte har rätt att göra några kopior överhuvudtaget, oavsett syfte.

Rätt till fri användning av digitalt material

Med hjälp av licensavtal och DRM-teknik, är det fullt möjligt för industrin att reglera användandet av digitalt material, även i fall då användandet i sig är helt lagligt. Exemplet med regionsindelade DVD-skivor och DVD-spelare, samt CD-skivor utan kompatibilitet mellan olika CD-spelare, har båda nämnts ovan. Digitala verk som skyddas genom DRM måste kunna förflyttas från ett system till ett annat, allt annat är orimligt.

För vissa konsumentgrupper leder brist på samverkan mellan olika format till att man inte kan utnyttja ny teknologi. Exempelvis är synskadade i många fall beroende av att digitalt material går att konvertera till andra format. I vissa DRM-system är detta inte möjligt.

Rätten till privatliv och dataskydd

De flesta DRM-program möjliggör för avsändaren att övervaka vad som händer med det skyddade verket. Detta kan innebära möjligheten att kontrollera konsumtionsmönster och profilera användarens beteenden och vanor. Sveriges Konsumenter kräver att industrin inte kränker konsumenternas rätt till privatliv

samt att den gällande lagstiftningen på området måste följas. Vidare måste så kallade ”elektroniska fotspår” hållas på ett absolut minimum och datorer och hårdvara får aldrig manipuleras utan ägarens kunskap och tillåtelse.

Kassettavgifter

Sveriges Konsumenter välkomnar den pågående översynen av de så kallade kassettavgifterna, som är en avgift på olika typer av fysiska lagringsmedia. Tanken är att denna avgift skall kompensera upphovsrättsinnehavaren för den spridning som sker utanför dennes kontroll.

Men idag finns det tre huvudproblem med kassettavgifterna.

För det första görs ingen åtskillnad mellan det fall konsumenterna kopierar för privat bruk eller inte. Avgiften är kopplad till själva mediet.

För det andra finns det en tydlig tendens att applicera kassettavgifterna på allt fler typer av media, utvidgningar som är mer eller mindre lätta att motivera. Exempelvis läggs dessa avgifter idag bland annat på TV-spelskonsoler.

För det tredje har industrin redan tillgång till olika DRM system för att kontrollera konsumenternas beteenden. Faktum är att resultatet blir en form av dubbelkompensation: först genom kassettavgifterna för att kompensera den kopiering som (kanske) sker, sedan genom DRM-system som i många fall ändå begränsar användandet. Med andra ord får konsumenterna idag betala för något genom kassettavgifterna som de sedan genom DRM teknik hindras att utnyttja.

Sveriges Konsumenter menar därför att kassettavgifterna under en längre tidsperiod bör fasas ut. Om behovet ändå anses finnas för att kompensera rättighetsinnehavare vid sidan om den ”självreglering” som utförs genom användandet av DRM, måste betydligt skarpare instrument användas. Ett sådant alternativ skulle kunna vara en licensavgift direkt på bredbandsuppkopplingen, något som Sveriges Konsumenter ser som ett intressant alternativ, värt att utreda närmare.

